

**OPERATIONALISERING
VAN R2P BIJ
MILIEUVLUCHTELINGEN**

OPERATIONALISERING VAN R2P BIJ MILIEUVLUCHTELINGEN

Er is wereldwijd een groeiende groep milieuvluchtelingen waarvoor het internationaal recht geen adequaat beschermingsregime biedt. Ons vorige artikel in *Applied Research Today* (april 2013) bracht in kaart welke soorten milieuvluchtelingen bestaan, en betoogde dat de bescherming van deze groep plaats kan vinden onder het VN-principe *The Responsibility to Protect* (R2P). Dit vervolgartikel laat zien hoe de integrale aanpak van *The Responsibility to Protect* kan worden geoperationaliseerd voor de bescherming van milieuvluchtelingen die bescherming nodig hebben als gevolg van bijvoorbeeld een tsunami, dijkdoorbraak, hoge concentraties vrijkomende giftige stoffen bij een industrieel ongeval, verwoestijning, uitputting van de bodem of langdurige regenval.

Zoals door ons is betoogd in het artikel 'De verantwoordelijkheid voor de bescherming van milieuvluchtelingen' in de vorige editie van ART (Van der Vliet & Rademaker 2013) kan R2P tevens worden ingezet voor de bescherming van milieuvluchtelingen. De behoefte aan bescherming ontstaat hier niet door genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de menselijkheid – de vier oorzaken waar *The Responsibility to Protect* (hierna: R2P) tot nu toe gelimiteerd was – maar door milieudegradatie. De rechtsbasis voor de plicht om deze milieuvluchtelingen te beschermen, kan niet worden gevonden in R2P, maar kan wel worden gebaseerd op de zorgplicht die voortvloeit uit de rechten van de mens en de gewijzigde notie van soevereiniteit als verantwoordelijkheid (Van der Vliet & Rademaker 2013).

De term milieuvluchteling moet breed worden uitgelegd. Onder de term milieuvluchteling wordt door ons – in aansluiting bij de definitie van El-Hinnawi (El-Hinnawi, 1985) – verstaan: “Mensen die gedwongen zijn tijdelijk of permanent te migreren, vanwege milieuproblemen (door mensen en/of de natuur veroorzaakt) die hun voortbestaan bedreigen en/of de kwaliteit van leven substantieel aantasten.”

In dit artikel zal worden aangetoond dat de bescherming tegen dit soort leed niet alleen theoretisch bij R2P past, maar ook praktisch gezien mogelijk is. Een groot deel van de bestaande instrumenten van R2P kan namelijk ook voor de bescherming van milieuvluchtelingen worden ingezet. Deze inzet zal worden besproken, waarbij er tevens aandacht wordt geschonken aan de voordelen die deze aanpak oplevert.

Samenvatting

Er is wereldwijd een groeiende groep milieuvluchtelingen. Voor deze mensen, die vluchten als gevolg van bijvoorbeeld een tsunami, dijkdoorbraak, hoge concentraties vrijkomende giftige stoffen bij een industrieel ongeval, verwoestijning, uitputting van de bodem of langdurige regenval, bestaat nog geen adequaat internationaal beschermingsregime. Ons vorige artikel in *Applied Research Today* (april 2013) bracht in kaart welke soorten milieuvluchtelingen bestaan, en betoogde dat de bescherming van deze groep plaats kan vinden onder het VN-principe *The Responsibility to Protect* (R2P).

R2P omvat onder andere een integrale aanpak die gericht is op het voorkomen, reageren en opbouwen, waarbij de verantwoordelijkheid is ondergebracht in drie pijlers:

1) een staat is zelf verantwoordelijk voor de bescherming van milieuvluchtelingen, 2) de internationale gemeenschap heeft een verantwoordelijkheid een staat hierbij te assisteren, en 3) de internationale gemeenschap heeft de verantwoordelijkheid om collectief snel en beslissend te reageren indien een staat zelf zijn milieuvluchtelingen niet kan of wil beschermen. Dit vervolgartikel formuleert hoe de integrale aanpak van *The Responsibility to Protect* kan worden geoperationaliseerd voor de bescherming van milieuvluchtelingen.

Auteurs

Jolanda van der Vliet,
De Haagse Hogeschool

Saskia Rademaker,
De Haagse Hogeschool

Correspondentieadres

j.m.m.vandervliet@hhs.nl
s.rademaker@hhs.nl

Lectoraat

Internationale Vrede, Recht
en Veiligheid

Lector

Joris Voorhoeve

Onderzoeksmethoden

Dit multidisciplinaire onderzoek bevindt zich op het snijvlak van twee vakgebieden: het internationaal recht en de politieke wetenschap. Gezien de aard van praktijkgericht onderzoek dat aan hogescholen plaatsvindt, is dit analytisch onderzoek vooral beleidsgericht en zal het leiden tot aanbevelingen. *The Responsibility to Protect* is een principe dat direct uit de praktijk afkomstig is. De vraag hoe R2P zich verder kan ontwikkelen is van groot maatschappelijk belang, net als het feit dat er een goed beschermingsregime voor milieuvluchtelingen moet komen. De kern van dit onderzoek bestaat uit drie onderdelen: een ontwikkeling, een puzzel en een oplossing. Betoogd wordt dat voor de groeiende groep van milieuvluchtelingen (de ontwikkeling) er een 'gat' is in het internationaal recht (de puzzel) en dit gevuld kan worden door de integrale aanpak van R2P (de oplossing). Dit artikel richt zich expliciet op de oplossing.

De drie pijlers en instrumenten van R2P¹

Volgens R2P zijn staten en de internationale gemeenschap verantwoordelijk om op te treden tegen grootschalig leed in de vorm van genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de menselijkheid. Dit optreden behelst een integrale aanpak die bestaat uit drie pijlers. Bij elke pijler hoort een verantwoordelijke partij, en drie typen instrumenten. In de R2P-aanpak zijn twee partijen verantwoordelijk voor de bescherming van milieuvluchtelingen: de staat en de internationale gemeenschap. De instrumenten zijn onder te verdelen in instrumenten gericht op het voorkomen, reageren en wederopbouwen.² De verantwoordelijkheden bestaan naast elkaar en sluiten elkaar dus niet uit. De nationale staat zal altijd de hoogste verantwoordelijkheid hebben, en deze zal niet verdwijnen indien de internationale gemeenschap zal gaan handelen in specifieke situaties die dat vereisen.

In het algemeen moet *per situatie* worden bekeken *welke actor* en *welk type instrument* kan worden ingezet.

Hoe rijmen de drie pijlers van R2P zich met milieuvluchtelingen?

Pijler 1: eigen verantwoordelijkheid nationale staat

In de eerste pijler is het de *verantwoordelijkheid* van de *staat* om burgers te *beschermen*. De staat kan daarvoor drie instrumenten kiezen: een situatie *voorkomen*, *reageren* op een situatie, en *wederopbouw* na afloop van een situatie.

Een voorbeeld van een maatregel die een staat kan treffen in het kader van voorkomen is het bouwen van waterkeringen of het opzetten van *early warning systems*. Een reactie kan worden gegeven door het verlenen van noodhulp of het ondersteunen bij evacuaties. Een in de praktijk zeer zichtbare maatregel is bijvoorbeeld de wederopbouw van de infrastructuur. Er kan ook worden gedacht aan meer abstracte maatregelen zoals het opbouwen van goed bestuur. Dit voorkomt geen natuurrampen maar zal wel een groot deel van de nare situaties voor burgers als gevolg van natuurrampen kunnen voorkomen; goed bestuur ligt daarmee aan de basis van mensenrechtenbescherming. Ook wederopbouw van een economie maakt een land sterker en leidt tot betere omstandigheden voor milieuvluchtelingen indien zij zich hervestigen binnen een land.

In de praktijk kan het treffen van dit soort maatregelen lastig zijn, omdat een staat wellicht niet altijd de middelen hiervoor heeft. Met name ontwikkelingslanden zullen beperkte financiële en technische mogelijkheden hebben om deze vorm van bescherming te bieden. Uit ondermeer het World Risk Report 2012 (Alliance Development Works 2012) blijkt dat de risico's voor blootstelling aan rampen verreweg het hoogst zijn in ontwikkelingslanden. Het is evident dat er zonder steun van de internationale gemeenschap onvoldoende bescherming kan worden geboden aan de inwoners van deze ontwikkelingslanden. De internationale gemeenschap heeft dan ook, onder de tweede pijler, een verantwoordelijkheid hierbij te assisteren.

Pijler 2: de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om te assisteren

De verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om de nationale staat te assisteren, gaat verder dan enkel het vrijblijvend verstrekken van hulp. Wanneer we uitgaan van een 'human rights-based approach'³ zijn de slachtoffers van milieudegradatie 'rights-holders' die actief bescherming kunnen claimen van de nationale staat, de 'duty-bearer'. Slachtoffers zijn dus niet alleen passieve ontvangers van hulp, maar zij kunnen ook actief een beroep doen op bescherming. Als de nationale staat niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, kan de milieuvluchteling onder het leerstuk van R2P een beroep doen op de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap. De internationale gemeenschap kan dus met andere woorden door de milieuvluchtelingen worden aangesproken op effectieve bescherming. Wanneer de nationale staat controle kan uitoefenen in het eigen grondgebied, dan kan deze effectieve bescherming door de internationale gemeenschap bestaan uit ondersteuning van de nationale staat.

In de tweede pijler is het de *verantwoordelijkheid* van de *internationale gemeenschap* om staten te *ondersteunen*, in dezelfde drie gebieden: voorkomen, reageren en wederopbouwen. In categorie 1 (voorkomen) kan gedacht worden aan het helpen opbouwen van *early warning systems*. Hierbij kan behalve aan een financiële bijdrage, ook worden gedacht aan het verlenen van technische kennis. De reactie van de internationale gemeenschap kan bestaan uit het aanleveren van hulpgoederen die onder de regie van de nationale staat worden gedistribueerd naar de noodgebieden. Bij wederopbouw kan gedacht worden aan het leveren van deskundigen die de nationale staat adviseren bij het wederopbouwen van de economie of het hervestigen of repatriëren van vluchtelingen.

Overigens kunnen middelen soms ook uit een heel andere hoek komen. Burgerinitiatieven richten zich veelvuldig op wederopbouw. Ook op het gebied van het voorkomen van rampen, wordt door burgers technologie ontwikkeld. Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van een app voor smartphones die burgers een melding geeft wanneer de kans op een aardbeving groot is (zie kader).

Crowdshake: het gebruik van smartphones om aardbevingen te voorspellen

Met de app Crowdshake kunnen mensen overal ter wereld hun smartphone veranderen in een seismometer die trillingen meet, de locatie bepaalt met GPS, het tijdstip registreert en daarna deelt via de 'cloud'. Op basis van de informatie van duizenden smartphones kan de

app ook waarschuwingen geven voor een aardbeving in een bepaalde regio. Zeker voor ontwikkelingslanden waar nog geen waarschuwingssystemen bestaan zal dit een uitkomst zijn. Wetenschappers van het California Institute of Technology hebben deze app ontwikkeld (BBC News 2013).

Wanneer de staat er zichtbaar in faalt⁴ zijn milieuvluchtelingen te beschermen, heeft de internationale gemeenschap een verantwoordelijkheid om collectief actie te ondernemen. Dit is de verantwoordelijkheid die wordt aangeduid onder de derde pijler.

Pijler 3: de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om effectief in te grijpen

In de derde pijler is het de *verantwoordelijkheid* van de *internationale gemeenschap* om *gezamenlijk actie* te ondernemen. In urgente situaties is collectief optreden vereist. De internationale gemeenschap kan bijvoorbeeld een vredesmacht in het leven roepen, indien het een staat bijvoorbeeld niet zelf lukt een conflict als gevolg van milieudegradatie te stoppen. Ook in het kader van wederopbouw kan de internationale gemeenschap ingrijpen in de soevereiniteit van een staat. Bijvoorbeeld bij afwezigheid van effectief bestuur om een land opnieuw op te bouwen na milieudegradatie kan de internationale gemeenschap het bestuur tijdelijk overnemen. De internationale gemeenschap heeft in het verleden al vaker een bestuur van een land tijdelijk overgenomen. De eerste keer was in Cambodja in 1992-1993. In overeenstemming met de partijen in Cambodja werd door de internationale gemeenschap het bestuur van het land overgenomen. De taak van de internationale gemeenschap was onder andere het beschermen van de rechten van de mens en het opbouwen van een stabiele en democratische staat. Voor de eerste keer in de geschiedenis van de VN ging een vredesoperatie gepaard met uitgebreide bevoegdheden van bestuurlijke aard (Adviesraad Internationale Vraagstukken 2004, p 80).

In situaties van ernstige milieudegradatie kan de verantwoordelijkheid voor de bescherming van milieuvluchtelingen worden overgenomen door de internationale gemeenschap indien de staat niet in staat is om zelf de coördinatie op zich te nemen van de hulp. Het geniet de voorkeur dat dit in overeenstemming met de partijen in het land gebeurt. Wanneer de partijen uit een land niet instemmen met het overnemen van een bestuur, laat het principe van R2P slechts ingrijpen van de internationale gemeenschap toe nadat de VN-veiligheidsraad hiertoe heeft besloten. De grondslag voor dit besluit moet liggen in het evidente falen ‘manifestly failing’ - van een staat om zijn burgers te beschermen.

In een schematisch overzicht ziet deze onderverdeling naar pijlers en instrumenten er als volgt uit:

Figuur 1: The Responsibility to Protect: toolbox voor de bescherming van milieuvluchtelingen⁵

Pijlers	Verantwoordelijkheid	Actie	Instrument 1: Voorkomen	Instrument 2: Reageren	Instrument 3: Wederopbouwen
Pijler 1	Staten	Bescherming	Goed bestuur Economische ontwikkeling Gedetailleerde analyse van de situatie ter plaatse	Noodhulp Mensenrechtenbescherming	Politiek stelsel Economie en sociale voorzieningen Constitutioneel en justitiële sector Veiligheidssector Hervestiging
Pijler 2	Internationale gemeenschap	Ondersteuning	Vroegtijdige waarschuwing Goed bestuur Economische ontwikkeling	Noodhulp Mensenrechtenbescherming	Economische reconstructie Geplande en vrijwillige terugkeer van vluchtelingen en ontheemden Hervestiging
Pijler 3	Internationale gemeenschap	Gezamenlijke actie	Klimaatverdragen Fondsen	Noodhulp Beëindigen van geweld Veilige havens Bescherming van mensenrechten Bescherming van noodhulp Militaire bescherming van vluchtelingenkampen	Economische reconstructie Terugkeer van vluchtelingen Internationale justitie Opbouw van een rechtsstaat Ontwapening, demobilisatie, reïntegratie en ontminning. Tijdelijk VN-bestuur VN-vredesopbouwoperaties Hervestiging

Subconclusie:

Wat betreft het instrumentarium bepleiten wij dat er een grote nadruk zou moeten liggen op het voorkomen. De internationale gemeenschap is meestal wel in staat veel geld in te zetten als een ramp eenmaal heeft plaatsgevonden en de milieuvluchtelingen op het nieuws te zien zijn. Het zou de voorkeur hebben datzelfde geld structureel in te zetten voor bijvoorbeeld waarschuwingssystemen of voor het ondersteunen van de bevolking bij adaptatie of het trefpen van mitigerende maatregelen. Dit voorkomt veel lijden en is uiteindelijk ook efficiënter.

Ten aanzien van de pijlers signaleren wij een mogelijk knelpunt. Uit de tekst van de VN-secretaris-generaal betreffende de implementatie van *The Responsibility to Protect* volgt dat de verschillende pijlers naast elkaar en tegelijkertijd kunnen worden ingezet: “*There is no set sequence to be followed from one pillar to another, nor is it assumed that one is more important than another. Like any other edifice, the structure of the responsibility to protect relies on the equal size, strength and viability of each of its supporting pillars*” (Verenigde Naties, Rapport van de Secretaris-Generaal, 2009, A/63/677).

De verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap komt volgens de secretaris-generaal voornamelijk in beeld wanneer nationale staten geen of onvoldoende maatregelen treffen om hun eigen burgers te beschermen tegen genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de menselijkheid. Deze verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap behelst allereerst de verantwoordelijkheid de nationale staat te assisteren zijn verantwoordelijkheid tot bescherming te vervullen. Indien nodig, bestaat echter voor de internationale gemeenschap de veel verdergaande plicht om snel en beslissend te reageren (Verenigde Naties, World Summit Outcome 2005).

Vanuit de soevereiniteitsgedachte is dit echter lastig voor te stellen. In beginsel is elke staat zelf verantwoordelijk voor het beschermen van milieuvluchtelingen. De bereidwilligheid van de internationale gemeenschap om bijvoorbeeld bij te dragen aan het opzetten van een *early warning system* zal pas ontstaan wanneer blijkt dat de nationale staat de benodigde middelen of kennis niet bezit. De bereidheid tot assistentie onder de tweede pijler, zal dus pas worden gevonden wanneer actie onder de eerste pijler uitblijft. Het grootste knelpunt ontstaat echter wanneer de staat niet instemt met een interventie door de internationale gemeenschap. Het uitgangspunt van de soevereiniteit leidt tot de logische conclusie dat de internationale gemeenschap pas optreedt indien alle overige middelen zijn uitgeput. Indien er overeenstemming bereikt kan worden over het ingrijpen door de internationale gemeenschap, ontstaat er een interessante situatie.

Integrale aanpak

Het gebruik van de instrumenten van R2P bij de bescherming van milieuvluchtelingen heeft namelijk enkele grote voordelen boven de traditionele systemen van internationaal recht. De meeste instrumenten van internationaal recht zijn alleen van toepassing wanneer de schade zich al heeft voorgedaan. De integrale aanpak van R2P noodzaakt de internationale gemeenschap echter om op te treden voordat de schade zich heeft voorgedaan. Bijvoorbeeld het opzetten van een *early warning system*, het ondersteunen van initiatieven op het gebied van *good governance* en het opstellen van juridische regels om vervuiling te voorkomen kan het aantal milieuvluchtelingen beperken. Vooral als we in overweging nemen dat de grootste impact van milieudegradatie zich afspeelt in ontwikkelingslanden is het evident dat de rol van de internationale gemeenschap cruciaal is. Ontwikkelingslanden kunnen niet de gevolgen dragen van de milieudegradatie en de enige realistische oplossing vereist ondersteuning van de internationale gemeenschap.

Het systeem van R2P heeft tevens als voordeel dat dit voorbij gaat aan de knelpunten voor het zoeken van compensatie voor schade in nationaalrechtelijke civiele en strafrechtelijke

procedures. In deze procedures spitst de discussie zich toe op de vraag naar aansprakelijkheid of onrechtmatigheid. In het traditionele systeem is het aan de eiser/het slachtoffer om aan tonen dat hem schade is berokkend. Met de huidige stand van de wetenschap en de multicausaliteit van de milieudegradatie is dit vrijwel onmogelijk aan te tonen. Ook is er sprake van milieudegradatie met een natuurlijke oorzaak waar niemand de schuld voor draagt.

Het systeem van R2P richt zich niet op de schuldvraag of de aansprakelijkheidsvraag, maar focust op het leed dat al of niet aanwezig is. Bij grootschalig lijden is het belangrijk dat de slachtoffers geholpen worden. Het enkele feit dat er sprake is van lijden op grote schaal, leidt tot verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap. Ingewikkelde wetenschappelijke discussies over de bijdrage van staten aan de milieudegradatie zijn daardoor niet meer van belang voor de aansprakelijkheid voor het beschermen van milieuvluchtelingen. Deze discussies zullen mogelijk wel een rol gaan spelen bij de herverdeling van de kosten van de bescherming onder de internationale gemeenschap. Dit heeft als groot voordeel dat de slachtoffers bescherming ontvangen en dat de herverdelingsvraag komt te liggen op hetzelfde niveau als waarop de bescherming moet worden vormgegeven.

Kritiek

Er zijn twee punten van kritiek mogelijk op de implementatie van R2P voor de bescherming van milieuvluchtelingen. Het eerste punt van kritiek stelt dat er alleen internationale consensus bestaat dat dit principe van toepassing is op de vier gespecificeerde misdaden: genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de menselijkheid. Volgens de secretaris-generaal van de Verenigde Naties zou de uitbreiding van de reikwijdte naar andere calamiteiten, zoals HIV/Aids, klimaatverandering of de reactie op natuurrampen de consensus uit 2005 (World Summit Outcome) ondermijnen en zou een uitgestrekt concept minder herkenbaar en operationeel minder van nut zijn (Verenigde Naties, Rapport van de Secretaris-Generaal, 2009, A/63/677).

Wij onderschrijven het standpunt dat het onverstandig is om de reikwijdte van R2P op te rekken wanneer hierover geen consensus is. Gelet op de omvang en de schaal van het lijden van milieuvluchtelingen, sluiten wij niet uit dat deze consensus in de toekomst kan ontstaan. Het begin van een consensus ontstaat met het onderzoeken of een bepaalde benadering haalbaar is. *The Responsibility to Protect* is voor het eerst geformuleerd in 2001 en aanvaard door de internationale gemeenschap in 2005. Het is niet ondenkbaar dat tijdens een nieuwe bijeenkomst van wereldleiders in 2015 tot een nieuwe consensus zal worden gekomen, waarbij ook nieuwe en toekomstige problemen worden opgenomen. Een andere optie zou zijn om een separaat systeem te ontwikkelen voor milieuvluchtelingen dat is gebaseerd op de uitgangspunten van R2P. Dit voorkomt uitholling van het huidige systeem, maar biedt wel de mogelijkheid om de integrale aanpak van R2P ook voor milieuvluchtelingen te implementeren.

Een tweede punt van kritiek richt zich op de implementatie van R2P zelf. Omdat het een opkomende norm is in de internationale betrekkingen wordt deze soms wel en soms niet toegepast. Voorbeelden als Syrië maken pijnlijk duidelijk dat de overtuiging dat de bevolking slachtoffer is van grootschalig leed, onvoldoende is om de internationale gemeenschap bereid te vinden tot ingrijpen. Consensus in de VN-veiligheidsraad kan moeilijk te bereiken zijn. Discussie rondom soevereiniteit speelt een rol bij de vier misdaden en speelt ook een rol bij de bescherming van milieuvluchtelingen. Betekent de R2P dat er zonder toestemming van de

nationale staat moet worden opgetreden door de internationale gemeenschap? Moeten we burgers beschermen tegen het ontbreken van bescherming tegen milieudegradatie door hun eigen overheid? Hoe ver kunnen we daarin gaan? De notie van soevereiniteit als verantwoordelijkheid lijkt de balans te doen doorslaan naar de plicht van de internationale gemeenschap om op te treden. Hierbij moet worden opgemerkt dat interventie slechts een onderdeel van pijler 3 is, en uiteraard niet het gehele spectrum van deze integrale aanpak bepaalt.

Conclusie

Het toepassen van R2P op milieuvluchtelingen biedt een breed scala aan instrumenten om grootschalig leed als gevolg van milieudegradatie tegen te gaan. Een groot deel van dezelfde instrumenten die worden ingezet voor de bescherming tegen genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de menselijkheid kunnen worden gebruikt in de strijd tegen leed ten gevolge van milieudegradatie. Deze aanpak vereist wel een andere opstelling van de internationale gemeenschap. Het vinden van een oplossing voor de mondiale en multicausale problematiek van milieudegradatie vereist een houding van de internationale gemeenschap waarbij verantwoordelijkheid wordt genomen om de slachtoffers te beschermen. Met soevereiniteit en verantwoordelijkheid als uitgangspunt en de verantwoordelijkheid om leed op grote schaal te stoppen, dient de internationale gemeenschap een bijdrage te leveren aan het voorkomen van lijden door milieudegradatie. Indien het voorkomen niet mogelijk is dient bescherming te worden geboden en – indien nodig – te worden bijgedragen aan wederopbouw. Deze bijdrage dient structureel te zijn en niet afhankelijk te zijn van bijvoorbeeld de vrijgevigheid van staten of de aanwezige media-aandacht. ■

Referentielijst

- Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV). (2004). Falende staten. Een wereldwijde verantwoordelijkheid. Advies nr. 35, mei 2004. Den Haag: AIV.
- BBC News (2013). Predicting earthquakes and saving lives - with smartphones. Fiona Graham. 9 juli 2013.
- Bierman, F., & Boas, I. (2010), Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees. *Global Environmental Politics*, 10(1), 60-88.
- Doussa, H.J. von (2008), Human Rights and Climate Change. Background paper Human Rights and Equal Opportunity Commission (HREOC).
- El-Hinnawi, E. (1985). Environmental Refugees. United Nations Environmental Program, Nairobi.
- Evans, G. J. (2008). The Responsibility to Protect, Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All. Washington: Brookings Institution Press.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS). (2001). The Responsibility to Protect. Ottawa: International Development Research Centre.
- Mucke, P., (2012) World Risk Report 2012 Bündnis Entwicklung Hilft (Alliance Development Works).
- Verenigde Naties. (2005). World Summit Outcome, Algemene Vergadering. A/RES/60/1, 15 september.
- Verenigde Naties. (2009). Report of the Secretary-General. Implementing the Responsibility to Protect, A/63/677, 12 januari.
- Vliet, J. M. M. van der & Rademaker, S. (2013). De verantwoordelijkheid voor de bescherming van milieuvluchtelingen. *Applied Research Today*, 3, 90-107.
- Voorhoeve, J. J. C. (2007). From War to the Rule of Law. Peace Building after Violent Conflicts. Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Amsterdam: Amsterdam University Press.

(Endnotes)

- ¹ Ten dele gebaseerd op Verenigde Naties (2009).
- ² 'Wederopbouw' werd oorspronkelijk voorgesteld door de International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), maar vormt geen expliciet onderdeel van VN World Summit Outcome (2005).
- ³ Zie bijvoorbeeld Human Rights and Equal Opportunity Commission (HREOC) 2008, Background Paper, Human Rights and Climate Change, p. 15.
- ⁴ 'Manifestly failing', zie VN World Summit Outcome (2005).
- ⁵ Tabel gebaseerd op Bierman, F., & Boas, I. (2010), p. 60-88, Evans, G. J. (2008), en Voorhoeve, J. J. C. (2007).

Abstract

The number of environmental refugees is growing. An adequate international legal protection regime is lacking for people who, for example, flee as a result of a tsunami or levee breach; high concentrations of toxic substances from industrial accidents; desertification; soil depletion or prolonged rainfall. Our previous article in Applied Research Today (April 2013) described eight different groups of environmental refugees and argued that the protection of these groups can be ensured under the UN principle the Responsibility to Protect (R2P). R2P offers an integral approach that focuses on prevention, reaction and rebuilding. In first instance, the responsibility to take protective measures lies with the state itself. Secondly, the international community has a responsibility to assist. Lastly, when a state is not able or willing to protect its environmental refugees, the international community has the responsibility to respond in a swift and decisive manner. This follow-up article formulates how the Responsibility to Protect concept could be operationalised to protect environmental refugees.

